

С Т А Н О В И Щ Е

От: проф. д-р **Валентина Любенова Николова-Алексиева**,
Университет по Хранителни Технологии - Пловдив,
Професионално направление 3.8. „Икономика“
Научна специалност „Икономика и управление“
(Бизнес икономика и корпоративно управление)

Относно: дисертационен труд за присъждане на научна степен **„доктор“** по по докторска програма „Финанси и банково дело“, ПН 3.8. Икономика от научна област 3. Стопански, социални и правни науки към катедра „Икономика и финанси“, Висше училище по агробизнес и развитие на регионите – Пловдив

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури по защита на дисертационния труд съгласно Заповед №114/04.04.2023 г на Ректора на ВУАРР за откриване на процедура за защита на дисертационен труд.

Автор на дисертационния труд: **ДЕЛЯН КОСТАДИНОВ ПЛАЧКОВ**

Тема на дисертационния труд: **ФИНАНСОВИ ИНСТРУМЕНТИ ЗА УПРАВЛЕНИЕ НА РИСКА В КОНТЕКСТА НА ОБЩАТА СЕЛСКОСТОПАНСКА ПОЛИТИКА НА ЕВРОПЕЙСКИЯ СЪЮЗ**

1. Актуалност на разработения в дисертационния труд проблем

Дисертационният труд е посветен на изследването на един традиционен за българската икономика сектор и в същото време представлява изключително актуална тема с оглед на националната политика, която се провежда в условията на Общата селскостопанска политика на Европейския съюз. Актуалността на представената в дисертационния труд проблематика е безспорна, тъй като финансовите инструменти, използвани за подкрепа на земеделските производители и развитието на селските райони стабилизират количествата и цените на произвежданата земеделска и животновъдна продукция в рамките на Европейския съюз. Те са изключително ефективни и до голяма степен възпрепятстват прекъсванията във веригите на доставки. От друга страна оценяването на пазарния риск по отношение на промените в цените на зърнените култури в България, Хърватия, Румъния и Словакия през периода 07.11.2019 г. - 10.11.2022 г. е извършено въз основа на специфична методология, която допринася за обогатяване на познанията, свързани с прогнозирането на този риск.

В тази връзка може да се заключи, че темата на дисертацията е *дисертабилна и сполучливо избрана. Тя е изключително актуална и има голяма практическа значимост. Докторантът е обосновал много добре тази значимост и актуалност.*

2. Обща характеристика на представения дисертационен труд

Дисертационният труд анализира съвременните научни постижения в областта на финансовите инструменти за управление на риска за постигане на добавена стойност, конкурентно предимство и устойчиво развитие в контекста на Общата селскостопанска

политика на Европейския съюз. В списъка на използваните литературни източници са посочени **общо 118 източника**, от които: **60 на кирилица, 58 на латиница**.

Посочените литературни източници са актуални и пряко свързани с темата на дисертационния труд.

Представеният дисертационен труд е в обем от **191 страници**. В структурно отношение включва **увод, 3 глави и заключение**. Резултатите са получени чрез съвременен инструментариум и са онагледени с подходящо подобрани **36 фигури и 43 таблици**.

В увода на дисертационния труд са формулирани **основната цел** и **четири** логически обвързани **задачи** за нейното постигане. Коректно са определени обектът и предметът на изследването, както и основната **теза на авторът**, според която пазарният риск в зърнения сектор в контекста на Общата селскостопанска политика на Европейския съюз и приложението на финансовите инструменти може да бъде количествено оценен и прогнозиран чрез използване на методологията „Value at risk“.

Задачите са изпълнени в хода на изследването, а формулираната изследователска теза е доказана. Структурата на дисертационното изследване е логически построена и съответства на поставената цел и задачи.

3. Оценка на получените научни и научно-приложни резултати

➤ В теоретична част от дисертационното изследване:

Докторантът е извършил сериозен литературен обзор и е направил синтез на теоретични основи за развитие на Общата селскостопанска политика на Европейския съюз в контекста на финансовите инструменти и управлението на риска в земеделието. Представени са целите и принципите, стоящи в основата на Общата селскостопанска политика (ОСП) на ЕС и е подчертана ролята ѝ по отношение либерализацията на световните пазари на земеделска продукция, както и върху развитието на бюджетния процес на ЕС. Последователно са изложени различните направления и етапи от реформирането на ОСП. Анализирани са реформите от 1992, 1999, 2003, 2013 и 2020 година. Отчетена е ролята на Европейския земеделски фонд за развитие на селските райони като основен финансов инструмент по втория стълб на ОСП, включващ разнообразни кредити, гаранции и собствен капитал в комбинация с безвъзмездно финансиране, предназначени за подпомагане развитието на земеделските производители и МСП в областта на агрохранителния сектор. Изяснени са стратегическите цели на ОСП в програмния период 2021-2027 година и механизмите за тяхното постигане. Направените систематизации и обобщения показват *задълбоченост и добросъвестна работа с литературните източници*, умения за приложение на аналитични и дедуктивни техники за обработка на значителен обем информация с различни изследователски методики. Коректно, под черта са изведени всички цитирания и коментари на авторът, което улеснява справките по цитираните източници.

Участието на докторанта в дискусиите по изследваните проблеми *е активно и отразява умения да изразява собствено критично мислене и формулира нови изводи и констатации*.

➤ В методическата част от дисертационното изследване:

Докторантът е избрал подходяща методология и изследователски инструментариум, който съответства на сложния, многомерен характер на изследването. За доказване на **издигнатата авторова теза** е използван **системния подход**, надграждане на вече направени проучвания, теоретичен анализ и синтез, сравнителен анализ, методът на наблюдението, експериментален и емпиричен метод, както и дескриптивни, индуктивни, дедуктивни методи относно обобщаване и извеждане на същностните характеристики на основните понятия. За постигането на **основната цел** и поставените **задачи** са използвани *метод на групиране* (мнения на автори, методически характеристики, фактори оказващи влияние, компании); *метод на аналогията*; *графични методи*; *статистически, параметрични, непараметрични методи и такива*

от групата на вероятностното моделиране. По-конкретно при оценяване и прогнозиране на пазарния риск в земеделския сектор са използвани: Делта нормален VaR; Историческа симулация; Вероятностно стохастично моделиране; Статистически анализи. Дисертантът предлага оригинална методика за оценяване на пазарния риск, съпътстващ отглеждането и търговията със зърнени култури. Тя съдържа формулен апарат от дескриптивната статистика, използван за оценяване на динамични редове, комбиниран с подхода стойност под риск.

Давам много висока оценка на литературния обзор, използваната методология, както и по отношение на изпълнението на поставените задачи за постигането на изследователската цел.

➤ ***В приложната част на дисертационното изследване:***

Докторантът напълно коректно, прилага предложената във втора глава методиката за провеждане на емпиричното изследване, свързано с оценяването на пазарния риск във връзка с промените в цената на хлебната пшеница в България, Хърватия, Румъния и Словакия през периода 07.11.2019 г. - 10.11.2022 г., като прогнозира какви ще са максималните загуби за производителите на хлебна пшеница от тези държави през следващите 7 дни, респективно следващите 30 дни с вероятност 99% при търговията с нея чрез използването на делта нормален VaR и исторически симулиран VaR. Дисертантът измерва по аналогичен начин пазарния риск по отношение на промените в цената на фуражната пшеница в България, Хърватия, Румъния и Словакия през периода 07.11.2019 г. - 10.11.2022 г., като прогнозира какви ще са максималните загуби за производителите на тази пшеница от включените в изследването държави през следващите 7 дни, респективно следващите 30 дни с вероятност 99% при търговията с нея чрез използването на делта нормален VaR и исторически симулиран VaR. Извършена е количествена оценка на пазарния лихвен риск във връзка с промените в цената на ечемика в България, Хърватия, Румъния и Словакия през периода 07.11.2019 г. - 10.11.2022 г., като се прогнозира какви ще са максималните загуби за производителите на ечемик от тези държави през следващите 7 дни, респективно следващите 30 дни с вероятност 99% при търговията с него чрез използването на делта нормален VaR и исторически симулиран VaR.

Делян Плачков прави сравнителен анализ на промените в стойностите на пазарния риск по отношение на цените на хлебната пшеница, фуражната пшеница и ечемика преди и по време на специалната военна операция в Украйна на пазарите в България, Хърватия, Румъния и Словакия с хоризонт от 7 дни и от 30 дни с вероятност 99%, измерен чрез използването на делта нормален VaR и исторически симулиран VaR. Представени са резултатите от извършената количествена оценка на пазарния риск, понасян от зърнопроизводителите в анализирани държави и са направени препоръки за усъвършенстване на схемите за управление на риска и разширяване на приложението на финансовите инструменти в контекста на Общата селскостопанска политика с цел справяне с предизвикателствата, пред които са изправени земеделските производители и селските общности.

Трудът съдържа конкретни резултати и емпирични доказателства, които обективно отразяват реалните постижения на проведеното научно изследване.

Представеният дисертационен труд е цялостно, завършено изследване по актуален и значим обществено-икономически проблем. В хода на изследването са повдигнати и поставени на обсъждане най-значимите теоретични и практически проблеми, свързани с идентифицирането на финансовите инструменти за управление на риска.

Всичко това дава основание да се заключи, че Делян Плачков познава отлично съвременната литература по изследвания проблем и притежава необходимото теоретично равнище за изследване и анализиране на икономически проблеми,

формулиране на научни тези, проверка на хипотези, чрез емпирични доказателства и формиране на научни обобщения.

Заинтересовани страни от изследването могат да бъдат образователни и обучителни организации за целите на професионалната подготовка, бизнесорганизации с различен индустриален профил, организации от неправителствения сектор, органите на държавната и регионална власт.

Считам, че резултатите от дисертационното изследване са с висока степен на практическа приложимост, затова препоръчвам проектно-ориентирания подход за продължаващо развитие на темата.

4. Оценка на научните и научно-приложни приноси.

Приносите могат да бъдат разделени на *научни* и *научно-приложни*.

❖ Към **научните приноси** могат да бъдат отнесени:

- обогатяване на знанията в областта на анализа и оценката на пазарния риск в зърнения сектор на страните от Централна и Източна Европа.
- въз основа на обстоен анализ на български и чуждестранни автори и източници са открити същността, обхвата и специфичните особености на Общата селскостопанска политика на Европейският съюз и различните видове финансови инструменти за управление на риска в нейния контекст, като е направен исторически анализ на нейното развитие в тази посока.
- систематизация на интервенциите и влиянието на Общата селскостопанска политика и управлението на риска чрез финансови инструменти върху земеделския сектор и развитието на селските райони с акцент върху пазарния риск в земеделския сектор, като той е всеобхватно дефиниран, а неговите компоненти са детайлно разгледани и анализирани.

❖ Към **научно-приложните** се отнасят:

- предложеният оригинален авторски делта нормален VaR и исторически симулиран VaR подход, за оценка на пазарния риск на зърнопроизводителите в Централна и Източна Европа (и в частност България, Хърватия, Румъния и Словакия), който е прогнозиран при 99% вероятност за период от 7 и 30 дни, съгласно изискването на регулаторната рамка на Банката за международни разплащания в Базел.
- установени са емпирично особеностите при оценяване и прогнозиране на пазарния риск за три зърнени култури: хлебна пшеница, фуражна пшеница и ечемик, котиращи на тържищата в Централна и Източна Европа (България, Румъния, Хърватия и Словакия). Установено е нивото на пазарен риск за целия изследван период, както и за периодите преди и по време на войната в Украйна.
- доказано е, че военният конфликт в Украйна се отразява в различна степен и в различна посока по отношение на пазарния риск в зърнения сектор на анализирани страни и се установява, че военният конфликт оказва най-голямо влияние на пазара на тържищата на фуражна пшеница в Румъния, като намалява пазарния риск. Изчислени са най-високи нива на увеличение на пазарния риск вследствие на военните действия на тържищата за ечемик в Хърватия.
- формулирани препоръки по отношение на схемите за управление на риска в Програмите за развитие на селските райони, ориентирани към необходимостта от разработване на финансови инструменти, отчитащи най-новите тенденции и приоритети към „озеленяване“, „опростяване“ и модернизация на ОСП, както и насърчаването на приложение на иновации и дигитални технологии, подобряване на информираността и повишаване на мотивацията при всички заинтересовани страни, създаване и споделяне на

нови знания и изграждане на капацитет за развитие на финансовите инструменти на Общата селскостопанска политика на Европейския съюз.

Приемам приносите като реални, достоверни и доказани в хода на дисертационното изследване.

Приносните постижения считам за лично дело на докторанта. Изводите и предложенията в дисертационния труд представят Делян Плачков като ерудиран изследовател с добра теоретична подготовка, с възможности за творчески обобщения и формулиране на решения за практиката.

5. Преценка на публикациите по дисертационния труд

Представени са общо 3 самостоятелни публикации, посветени на дисертационния труд, което показва неговата ярка способност за индивидуална изява. И трите са публикувани в издания, реферирани и индексирани в международни бази данни с научна информация. *Като обем и качество те съответстват на изискванията за получаване на ОНС „доктор“.*

Приемам всички публикации като пряко съотносими към дисертационния труд. В тях са обобщени и публикувани съществени проблеми и резултати от изследванията в дисертационния труд.

6. Оценка на автореферата

Представеният автореферат на дисертационния труд е в обем от **48 страници**. В него са отразени целите и задачите на изследването, акцентите на отделните глави на дисертационния труд, както и приносите на автора. *Авторефератът е разработен в съответствие с изискванията за изготвянето му и отразява основните резултати и приноси на дисертационния труд.*

7. Критични бележки, препоръки и въпроси

- **Основно мнение:** качествена дисертация, отлично онагледена, ясно очертани приноси с потенциал за развитие.
- **Критични бележки:** нямам съществени критични бележки към дисертационното изследване.
- **Препоръки:** докторантът има потенциал да публикува в издания, които са реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация (Scopus /Web of Science)
- **Въпрос:** Счита ли докторанта, че наличието на инструменти за управлението на риска е различно за различните държави членки на Европейския съюз?

8. Заключение

Предвид достойнствата на дисертационния труд, актуалността и сложността на изследваните проблеми, необходимостта от търсене на ефективни решения за тях в практиката, доброто теоретично равнище на изследваните и анализирани проблеми, може да се обобщи, **че представеният дисертационен труд отговаря на нормативно заложените критерии за присъждане на образователната и научна степен „доктор“ /ЗРАС, чл.6, ал 2 и ал.3/.**

Посочените резултати от изследването, посветено на **„Финансови инструменти за управление на риска в контекста на Общата селскостопанска политика на Европейския съюз“** дават достатъчно основание за **висока оценка** на научния потенциал и възможности за изследователска дейност на докторантката.

Всичко това ми позволява **убедено** да гласувам **ПОЛОЖИТЕЛНО** за присъждане на Делян Костадинов Плачков на научната и образователна степен „доктор“ в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, Професионално направление 3.8. Икономика, Докторска програма „Финанси и банково дело“.

27.04.2023 г.
гр. Пловдив

Изготвил становището:

/проф. д-р В. Николова-Алексиева/